

V. Metin Demir'in "Yaşamın Metafiziği: Hegel'de Doğa, Tarih ve Alışkanlık" Adlı Eserinin Değerlendirilmesi

An Evaluation of V. Metin Demir's "The Metaphysics of Life: Nature, History, and Habit in Hegel"

Hanifi Laçın¹

¹ Karabük Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Karabük, Türkiye

V. Metin Demir, *Yaşamın Metafiziği: Hegel'de Doğa, Tarih ve Alışkanlık*. İstanbul: Küre Yayınları, 2020. 381s. ISBN: 978-605-7646-47-7

Anahtar Kelimeler Hegel · yaşam · organizma · metafizik.

Keywords Hegel · life · organism · metaphysics.

Giriş

V. Metin Demir'in 2020 yılında Küre Yayınları'ndan çıkan *Yaşamın Metafiziği: Hegel'de Doğa, Tarih ve Alışkanlık* isimli kitabı başlığından da anlaşılacağı üzere Hegel'in metafiziğine, doğa ve tarih anlayışına odaklanan üç ana bölümden oluşmaktadır. Yazarın temel iddiasına göre Hegel'in sistemini anlamının anahtarı *yaşam* ve *organizma* kavramlarıdır. Demir, Hegel'i anlamak için neden bu kavramları tercih ettiğini gösterirken onun tüm sistemini baştan sona ele alır. Kant'tan hareketle anlama yetisi (Verstand) ve akıl (Vernunft) arasında yaptığı ayrımı ve spekülative felsefesini dikkate alırsak Hegel'in arzusu öncelikle akledilirliğin diyalektik ve otonom yapısını saf formuyla ortaya koymak ve akabinde ise kendisine has akıl kavrayışını doğada yaşayan canlıya ve tarihe uygulamaktır. Başka bir ifadeyle çelişkiyi ve farklılığı diyalektik olarak içererek aşan aklın otonom yapısı doğada ve tarihte ya da bir bütün olarak tükenmez yaşamda akledilebilir her türden şeyin ontolojik temelini oluşturur. Demir'in yaşam ve organizma kavramlarına yüklediği anlam özellikle Hegel'in Kavram'ın momentleri olan evrensel-tikel ve tekil arasındaki ilişkiyi seleflerinden farklı şekilde kurduğu anlaşıldığında esas manasına kavuşur.

Bölümlerin Değerlendirilmesi

Birinci bölümün hemen girişinde yazar Hegel'e dair farklı okumaları sınıflandırır ve bu okumalar içerisinde tercih ettiği okumayı nedenleriyle zikreder. Türkçe literatüre bakıldığında bu sınıflandırmanın önemli bir rol taşıdığını rahat-

“ Atf | Citation: Laçın, Hanifi. "An evaluation of V. Metin Demir's "The metaphysics of life: nature, history, and habit in Hegel". *Felsefe Arkivi- Archives of Philosophy* no. 63 (2025): 396-400. <https://doi.org/10.26650/arcip.1793916>

 This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

© 2025. Laçın, H.

 Sorumlu Yazar | Corresponding author: Hanifi Laçın hanifilacin@karabuk.edu.tr

lıkla ileri sürülebiliriz. Hegel söz konusu olduğunda hemen her konuda fikir ayrılıkları olduğu hesaba katıldığında bu tasnif tartışmaların farklı yorum geleneklerinden kaynaklandığını göstermesi bakımından büyük önem arzeder. Hegel, Kant öncesine dönmeye çalışan ve südur nazariyesini esas alan metafizik geleneğin bir mirasçısı mıdır yoksa onun düşüncesi Kant'ın eleştirel projesinin bir devamı mıdır? Yazarın her iki soruya da yanıtı olumsuzdur. Kitapta Hegel'in geleneksel metafizik ve metafizik olmayan okumalarının yerine; Hegel'in büyük ontolojik iddialara sahip bir metafizik inşa ettiğini fakat bunun Kant'ın eleştirel projesini hesaba katan modern bir metafizik olduğunu iddia eden *eleştirel-metafizik okuma* tercih edilir. Bu okuma Frederick Beiser, Robert Stern, Robert Pippin ve Karen NG gibi önemli Hegel uzmanlarının da büyük ölçüde takip ettiği yorumu temsil eder. Hem *yaşam* ve *organizma* kavramlarının hem de *eleştirel-metafizik okumanın* tercihi Hegel söz konusu olduğunda ilk akla gelen diyalektik ya da içererek aşma (*aufheben*), tarihin sonu, aktüel olanın aklî olduğu ve aklî olanın aktüel olduğu, sanatın sonu, özgürlük-zorunluluk gibi önemli meselelerde özellikle Türkçe literatürdeki yaygın pek çok kanaatin bir eleştirel değerlendirmesi olarak da okunmalıdır. Bu anlamda kitap Hegel'e dair güncel ve etki gücü yüksek ikincil literatürün de takip edildiği ve onlarla zaman zaman polemığe de girebilen zengin bir muhtevaya sahiptir.

Birinci bölümle ilgili önemli gördüğüm bir başka husus ise bu bölümün yalnızca Hegel'in *Mantık*'ını özetleyen bir bölüm olmanın ötesinde aynı zamanda onun felsefe tarihindeki müstesna konumuna, devraldığı mirasla hesaplaşmasına ve farklı evrensellik tasavvurları/ontolojiler arasında kendine has geliştirmiş olduğu evrensellik anlayışına da işaret etmesidir. Birinci bölüm bu anlamda aynı zamanda felsefe tarihine en çok sirayet etmiş farklı evrensellik anlayışlarını kategorize ederek okura sunar. Birinci bölümün ilk üç başlığı Hegel'in geleneksel metafiziğe ve Kant'ın transandantal mantığına yönelik eleştirileriyle birlikte onun Mantık tasavvuruna odaklanırken; bölümün son başlığı ise Hegel'in evrensellik anlayışının diğer önemli ontolojilerden nasıl farklılaştığının gösterildiği kısımdır. Bu son kısımda farklı evrensellik anlayışlarını tasnif ettikten sonra müellif Hegel'in evrensellik anlayışını *somut evrensel ya da kavram evrenselliği* başlığı altında incelemeye koyulur ve onun Evrensel ve Tekil/Birey arasındaki dinamik ilişkiyi *aufheben* esasında nasıl kurduğunu gösterir. Bölümün bu kısmı Hegel'i felsefe tarihinin en önemli isimlerinden biri haline getiren ve onu diğerlerinden ayırt eden evrensellik anlayışının aktarıldığı kısım olması hasebiyle bilhassa dikkate değerdir. Bölümü bu anlamda iki ana başlık altında değerlendirmenin okurun metne nüfuzu açısından daha faydalı olacağını düşünüyorum.

Demir'in işaret ettiği üzere Hegel'in felsefi mirasla giriştiği hesaplaşmanın belki de en dikkat çekici yanı onun Aristotelesçi etkinin güçlü izlerini taşımasının yanında Kant'a karşı yürüttüğü eleştirel yüzleşmedir. Bu anlamda eserde ele alınan farklı evrensellik anlayışları içerisinde Hegel'in esas referans noktalarının Aristoteles ve Kant olduğu görülecektir. Hegel, Kant'ın klasik metafiziğe yönelik eleştirilerine hak verir fakat onun müdrikeyi (*Verstand*) esas alan transandantal mantık projesini; aklın (*Vernunft*) diyalektik ve spekülatif işlevini esas alan, varlık ve düşüncenin birliğini iddia eden ontolojik bir mantığa dönüştürür. Diğer taraftan ise evrenselin tözsel olarak tekili belirlediği fakat evrenselin tekilden etkilenmediği bir evrensellik anlayışını reddederek evrenselin ve tekilin karşılıklı olarak birbirlerini belirledikleri ve modern düşüncenin belki de en merkezi kavramı olan özne/liği de hesaba katan bir evrensellik tasavvuruna başvurur. Hegel'in cevheri hem cevher hem de fail/özne olarak belirlemesi de bununla ilişkilidir. Bu önemli ayrıntı onu Aristoteles'ten ve geleneksel metafizikten ayırt eden noktadır. Evrensel bir cinsin yansıması olan tekil/birey evrensel tarafından tözsel olarak belirlenmiş olmanın yanında evrenseli de onun kavramına ve *telosona* uygun şekilde aktüel olarak kendisinde taşıma ve onu eylemleriyle imkan olarak bizatihi sahip olduğu başka bir momente taşıma gücüne haizdir. Buna göre kendisini diğer türlerden ayırt ederek nesnel bir bütün şeklinde muhafaza eden birey evrensel bir formun aktüel taşıyıcılığına ek olarak özneliğiyle de evrensele farklı form verebilen bir mahiyete sahiptir. Başka bir ifadeyle Evrensel ve Tekil birbirlerinden form alıp form verebilen plastik bir yapı sergilerler. Aristoteles'in cevheri akla dolaysızca verili evrensel bir kavramın tezahürü şeklinde görmesine karşılık; Hegel cevheri gelişim sürecini de dikkate alarak zamansallaştırır ve daha öte tarihselleştirir. Başka bir ifadeyle Hegel cevheri zamanın ve tarihin dolayımında varlığını edinen ve dönüşen bir şey olarak telakki eder. Her ne kadar aklın ürünleri olması hasebiyle mantıksal kategoriler tarihsel bir mahiyete sahip değilse de sisteminin geneline bakıldığında Hegel'in evrensel ve tekil/birey arasındaki ilişkiyi tasviri zorunlu olarak zamansallığı ve tarihselliği de tartışmanın kapsamına dahil eder. Birinci bölümün bana kalırsa en

dikkat çekici tarafı onun Kant ve Aristoteles'le olan ilişkisinin üzerinde durulduğu kısımdır. Demir'in bu ilişkiye özellikle dikkat çekmesi, bu bölümü kuru bir Hegel anlatımı olmaktan çıkararak onun düşüncesini felsefe tarihi içerisinde canlı bir diyaloga dönüştürür.

Kitabın ikinci bölümünün ilk altbaşlığında yazar önceki bölümde kategorize edilen farklı evrensellik anlayışlarına dayanan temel doğa görüşlerini ele alır ve sonraki altbaşlıklarda ise Hegel'in doğa tasavvurunu incelemeye geçiş yapar. Bu anlamda bölüm iki temel altbaşlık altında da incelenebilir. Bu bölümle ilgili yapılabilecek bir diğer uyarı, Hegel'in sistematik felsefesinin bütününe dikkate alındığında mantıktan doğaya geçiş daha ayrıntılı biçimde açıklığa kavuşturulabilirdi. Doğanın Hegel tarafından *kendi dışında İdea* olarak tanımlanışı ayrıntılı olarak değerlendirilmiş ve mantıktan doğaya geçiş böylece kısmen izah edilmiştir fakat bu ilişkinin mantıksal kategorilerin ya da aklî olanın mahiyetinin doğaya basit bir uygulanışından mı ibaret olduğu yahut sistematik bütünün kaçınılmaz bir sonucu mu olduğu yeterince ele alınmamıştır. Kitabın kısa izahından anlaşılan şudur: *Mantık*'ın sınırları içerisinde kendi içerisinde bir bütünlüğe erişmiş olan *Mutlak İdea* kendi kendisiyle kurabileceği başka bir ilişki kalmadığı için kendisini -aklın yapısına uygun olarak- başkılığa açar. Bu anlamda aslında bu geçiş hakiki anlamda bir geçiş dahi sayılmamalıdır. *Mantık*'tan *Doğa*'ya doğru yapılan hamle aklın yapısının dış dünyaya uygulanmasından ziyade *İdea*'nın kendi kendisinin bilincine varmaya çalıştığı ontolojik bir ilerlemedir.

Demir, Hegel'in doğayla alakalı görüşlerini aktarırken hususen *organizma* ve *teleoloji* kavramlarını öne çıkarır. Bununla bağlantılı olarak Hegel doğaya yaklaşım konusunda tıpkı metafizik bahsinde olduğu gibi diğerlerinden ziyade felsefe tarihinin iki büyük ismi olan Aristoteles ve Kant'la yeniden esaslı bir temas kurma yoluna başvurur. Yazara göre Hegel, Aristoteles'in teleolojisini dönüştürerek ve Kant'ın doğada özgürlüğü sorguladığı teleolojik çerçeveyi reddedip yeniden ele alır. Doğada (spesifik olarak hayvanda) yazarın ifadesiyle *Kavram'ın izi* olarak otonomluğu/özneliği ontolojik bir unsur olarak sisteminin zorunlu bir parçası haline getirir. Hegel'in bunu yaparken Fichte ve Schelling'in mirasından nasıl yararlandığı ve onlara hangi hususlarda katılmadığı da kitapta ele alınan bir diğer önemli tartışma başlığını oluşturur.

Kant'ın otonomluğu ve teleolojiyi doğa araştırmasında yalnızca *düzenleyici* bir işlevle sınırlanmasına karşılık; Hegel doğadaki otonominin mantıkla da ilişkili olarak aklî bir zemini olduğunu ileri sürer. Mantık bu anlamda varlık hakkında saf soruşturma yürütülen metafizik iddialara sahip bir disiplin olmanın yanında doğa araştırmasının kendisine nispetle yapıldığı bir zemin işlevi de görmeye başlar. Hegel'in mantıkta yürüttüğü soruşturmaya beraber değerlendirildiğinde doğada karşıtlıkları/farkı içererek aşan ve böylelikle aklın yapısına en uygun varlıkların organizmalar olduğu görülecektir. Düşüncenin doğayla ilişkisindeki nihai nesnesi doğada akla uygun hareket sergileyen (otonom ve belirli bir ereğe sahip şekilde) kavranabilir varlıklardır.

Eserin üçüncü bölümü Hegel'in *Felsefî Bilimler Ansiklopedisi*'nin son bölümü olan *Geist* felsefesine odaklanır. Bu bölümde ilk göze çarpan nokta Demir'in *Doğa*'dan *Tin*'e yapılan zorunlu geçişi son derece kapsamlı bir şekilde ele almasıdır. Doğada tekilin ölümüyle birlikte bakî kalanın yalnızca evrensel tür olmasına karşılık; Hegel'e göre *Tin*'in yaşamı ölümü de içine alan ve *Kavram*'ın momentleri olan evrenselin ve bireyin karşılıklı olarak birbirlerini yaşattıkları ve belirledikleri bir yaşam formudur. Yaşam evrenseli içerisinde özneliğiyle başkılığı da kendine katarak nesnel bir dünya kuran insanın tını ve ürettiği tarih *kendinde* ve *kendisi için özgür* harekettir. Bu sebeple aklın kendini tam olarak evinde hissettiği yer Hegel'e göre tarihtir. Doğadaki organizmanın zamansal ve özbilinçten yoksun yaşamı artık tarihsel ve özgürlüğünün/otonomluğunun özbilincine sahip olabilecek bir yaşam alanını zorunlu kılar. Aklın kendisini tam olarak evinde hissettiği yerin tarih olması da aklın yapısıyla tam olarak bu örtüşmesinden kaynaklanır. Bu izah, neden Hegel'in tarihselci bir düşünür olduğunu onu *Mantık* ve *Akıl* kavrayışı ile bağlantılandırarak açıklar.

Hegel, *Tin*'i *subjektif*, *nesnel* ve *mutlak tin* olmak üzere üç başlık altında inceler. Demir, bu bölümün başlarında insanî nefsi konu alan farklı yaklaşımları değerlendirerek Hegel'in insanî nefse yüklediği anlamı belirgin hale getirmeye çalışır. Bu değerlendirmede yine başat figürler olarak hem Kant hem de Aristoteles sahnededir. Hegel, tıpkı diğer bölümlerde de işaret edildiği üzere Aristoteles'in *telos* fikrine sadık kalmakla beraber insanî nefsin kemâlini anlamlandırmada

tarihselliği, eylemliliği ve öznelliği de hesaba katan dinamik bir nefis görüşü sunar. Hegel'i metafiziği itibariyle Aristotelesçi metafizikten ayırt eden en önemli unsur aklı nesnelere yakalayabilen dolaysız bir görü olmaktan çıkararak akla dolayimli bir işlev yüklemesiyken; Tin'e gelindiğinde ise Tin tarihin dolayımından geçerek giderek daha da kemâle eren ve nesnel olarak aktüel halde işler olan bir dünyanın ötesinde aynı zamanda sanat, din ve felsefe gibi insanlığın tümünü kuşatan ve evrensel nitelikte ürünler ortaya koyabilen bir mahiyet kazanır. Bu anlamda insanın ve insanlığın kemâli ve özbilincinin artması da tarihin dolayımına muhtaçtır. Hayvanî özneliğin aksine, insani öznelik/özgürlük sahip olduğu otonomiyle (öznelliği Hegel Kant'tan tamamen farklı anlamda kullanır) benim diyebileceği ve özbilincine sahip olacağı nesnel bir dünya ve o dünyaya ait evrensel değerleri aklın yapısına uygun olarak açığa çıkarır. Tükenmez yaşam olan İdea aslında bu dünyaya aşkın bir gerçeklik alanı değil, bu dünyada zaten aktüel halde bulunan aklî totalitenin sistematik bir şekilde açıklanmasıdır. Tarihte yürürlükte olan akıl, geçmişte farklı aşamaları katederek bugüne ulaşan insanlığın tecrübe birikimini ifade eder.

Bu bölümdeki ilgi çekici tartışmalardan bir diğeri Demir'in farklı temporalite kiplerini ayırt ederek *zamansallık* ve *tarihsellik* arasındaki farka da işaret etmesidir. Sıklıkla birbiri yerine kullanılan bu kavramların dakik bir ayrımının yapılması ve hayvânî özneliğin zamansal bir varoluş taşımasına karşın yalnızca insânî öznelik söz konusunda potansiyel olarak tarihsel bir varoluş imkanı olduğunun belirtilmesi kavramları meşru şekilde birbiri yerine kullanmanın mümkün olmadığına delalet eder. Yazarın işaret ettiği bu hassas ayrıma Türkçe literatürde daha fazla dikkat edilmesi gerektiği de açıktır. Bölümün önemli tartışma başlıklarından bir diğeri Hegel'in doğa-tin ilişkisi çerçevesinde *alışkanlık* kavramına yüklediği önem; yine doğadan tine geçiş bağlamında onun materyalist olarak değerlendirilip değerlendirilemeyeceği sorundur. Bazı önemli Hegel uzmanlarının onu materyalist olarak görmesine karşın Demir'in kanaati aksi yöndedir ve bu hususta ikna edici argümanlar sunar.

Genel Değerlendirme

Genel bir değerlendirme yapacak olursak yaşam ve organizma kavramlarının Hegel'in sistematik felsefesini anlamının en önemli anahtarları olduğunu iddia eden bu kitap Hegel üzerine yapılmış Türkçe çalışmaların müstesna örneklerinden biridir. Hem temel iddiası itibariyle, hem birincil kaynaklara ve ikincil literatüre referansları itibariyle hem de önemli tartışmalar barındırması açısından ülkemizde bu alanda çalışanların bigâne kalamayacağı nitelikte bir eserdir fakat kitap ne yazık ki aradan geçen zamana rağmen henüz hak ettiği ilgiyi görememiştir. Beni bu değerlendirmeyi yazmaya motive eden şey, yazarın Hegel literatürüne dilimizde yapmış olduğu bu katkının beyhude olmadığını kendimce ifade etmek ve eserin zaman içerisinde gereken değeri göreceğine olan inancımdır.

Bir değerlendirme yazısı olması hasebiyle atlamak zorunda kaldığımız pek çok önemli ayrıntı ve tartışmayı barındıran bu eser bana kalırsa ülkemizde önemli bir boşluğu doldurmaktadır. Demir'in Hegel felsefesinin üç önemli sacayağı olan metafizik, doğa ve tin bölümlerinin ayrı ayrı hepsinde düşünce tarihine malolmuş isimlerle girdiği polemiklere de eserde yer vermesi bazen akışı takip etmekte güçlükler ortaya çıkarsa da, okur gerekli mesaiyi ayırarak bunu bir avantaja dönüştürdüğünde eserden ziyadesiyle faydalanacaktır. Son olarak yazarın doktora tezinin yalnızca belirli bir kısmını kitaba dönüştürdüğünü ve Hegel düşüncesinin özellikle çağdaş nörobilim tartışmaları bağlamında vaadettiklerine şahit olmak isteyen okurların doktora tezinin kalan bölümlerine de bakması gerektiğini hatırlatmak isterim.

Hakem Değerlendirmesi	Dış bağımsız.
Çıkar Çatışması	Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.
Finansal Destek	Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer Review	Externally peer-reviewed.
Conflict of Interest	The author has no conflict of interest to declare.
Grant Support	The author declared that this study has received no financial support.

Yazar Bilgileri	Hanifi Laçın
Author Details	¹ Karabük Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Karabük, Türkiye
	 0000-0001-9292-6801 hanifilacin@karabuk.edu.tr
